

TVORIVÁ DRAMATIKA A JEJ VYUŽITIE V EDUKÁCII SLOVENSKEHO JAZYKA

Andrea NEVOLNÁ

Abstrakt: Tvorivosť je vo vyučovaní slovenského jazyka veľmi dôležitá. Učiteľ, ktorý učí alternatívnymi metódami, by mal byť sám kreatívny. Práca ponúka prehľad stratégií, ktoré sú zamerané na žiaka. Vo vyučovaní slovenského jazyka je potrebné využívať práve tieto stratégie. Diskusia, ktorá sa často využíva v učebnici, nie je najvhodnejšou metódou ako začínať nové učivo, vzhľadom na to, že mladší žiaci vyjadrujú často aj nevhodné názory. Využitie tvorivej dramatiky na hodinách je jeden z efektívnejších spôsobov spojenia teórie s praxou.

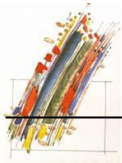
Kľúčové slová: *alternatívne vyučovanie, kreatívna kognícia, tvorivá dramatika, slovenský jazyk.*

POSSIBILITIES OF CREATIVE DRAMA IN EDUCATION IN SLOVAK LANGUAGE

Abstract: Creative in teaching of Slovak language is very important. The teacher who uses alternative methods has to be creative himself. The work shows strategies that focus on the teacher, but also those that focus on the pupil. In teaching of Slovak language is necessary to use these strategies. Discussion which occurs in the textbook very often is not the most appropriate method to start new curriculum. Younger pupils very often express inappropriate opinion. Use of creative grammar on lessons is the most effective way how to join theory with practice.

Key words: *creative grammar, alternative teaching, creative cognition, Slovak language.*

Modernizácia vyučovania a využitie alternatívnych metód vo vyučovaní je v súčasnosti je jeden z najfrekvencovanejších pojmov vo všetkých oblastiach. Tento pojem prenikol aj do škôl. Jednou z alternatívnych metód je aj tvorivá dramatika a jej metódy, pomocou ktorých sa snažím vyučovať slovenský jazyk a literatúru. Alternatívne vyučovacie metódy, medzi ktoré zaraďujeme aj tvorivú dramatiku, respektíve jej metódy predstavujú

hlavný komponent modernizácie procesualnej stránky edukačného procesu. Podľa viacerých autorov sú alternatívne vyučovacie metódy synonymom moderných metód učenia. Moderné vyučovanie stojí oproti tradičnému, klasickému vyučovaniu (Petlák, 2003). Aktívne vyučovanie má vysoké tempo, preto si vyžaduje aj učiteľa, ktorý je schopný toto tempo so žiakmi udržať, je zábavné, dáva príležitosť na poskytovanie individuálnej podpory. Študenti pri edukácii nemusia sedieť, môžu sa pohybovať po miestnosti a rozmyšľať nahlas, požiadať o radu spolužiakov alebo učiteľa použiť rôzne netradičné spôsoby na získavanie informácií, majú dovolené používať internet, prípadne iné overené zdroje. Takéto vyučovanie sa pre žiaka stáva radostným, takže žiak sa teší na ďalšiu prácu na rozdiel od klasických metód, pri ktorých sa práca žiaka využíva len minimálne a informácie získavajú žiaci viac menej len od učiteľa, sami nepracujú na žiadnom vlastnom zdokonaľovaní sa (Silberman- Laxonová, 1997).

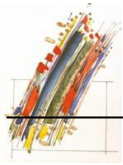
V tabuľke som uviedla rozdiel medzi vyučovaním, ktoré je zamerané na študenta, a vyučovaním, ktoré je zamerané na učiteľa. Tvorivá dramatika a jej metódy je jednou z možností, ako upriamiť pozornosť študenta na vlastnú aktivitu a prácu. Pomocou nej študent nedostáva izolované informácie, ale nadväzuje aj medzipredmetové vzťahy.

Tabuľka 1 Rozdiel medzi vyučovaním zameraným na učiteľa a vyučovaním zameraným na študenta (Lemon, 1995, s. 11 – 12).

Vyučovanie zamerané na študenta	Vyučovanie zamerané na učiteľa
Študent:	Študent:
Je aktívnym činiteľom vyučovacieho procesu	Je pasívny
Učí sa prevažne objavovaním nového	Učí sa pomocou pamäti, rutiny, nácviku
Je učiteľom vedený k samostatnosti	Motiváciou je hodnotenie, konkurencia
Zúčastňuje sa plánovania výučby	Vyučovanie sa uskutočňuje len v učebni
Aktívne spolupracuje so všetkými členmi skupiny	Nemá priestor na samostatné vyjadrovanie
Má dovolené spontánne sa vyjadrovať	Vidí preberaný materiál izolovaný od reality
Oceňuje experimentálny prístup	Chápe učiteľa ako distribútora vzdelania

Zdroj: (Lemon, 1995, s. 11 – 12)

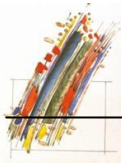
Pri výbere metód je najdôležitejšou požiadavkou to, aby sme využili maximálny potenciál študenta. Študent by nemal byť len vyškolený, ale samozrejme aj vzdelaný. Tradičný dôraz sa z takzvaného „technického školení“ musí presunúť na vzdelanie študentov. Pri výbere

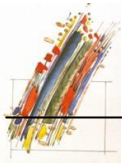
alternatívnych metód musíme zohľadniť, ako uvádza Salvageová (1995), možnosti študentov a ich predpoklady :

- vek (fyzický a psychický vek),
- úroveň ich pripravenosti,
  - prichádzajú zo zamestnania ,
  - úroveň vedomostí zručností, skúseností),
  - z akej školy prichádzajú,
- osobitosti skupiny študentov,
  - homogénna,
  - heterogénna skupina,
  - počet členov v skupine,
  - prítomnosť problémových študentov v skupine (podľa Salvageová,1995).

Slovenský jazyk a literatúra sú predmety, v ktorých sa dá pracovať rôznymi metódami a postupmi, môžeme si vopred určiť, kto bude mať na hodine aké úlohy, samozrejme musíme vychádzať z dokonalej sociometrie triedy, ktorá nám pomáha pri začleňovaní žiakov do skupín. V tabuľke , ako uvádza Salvageová (1995), je znázornená postupnosť metód, s ktorou sa stotožňujem, pretože každá metóda sa dá klasifikovať (či je zameraná na žiaka a jeho rozvoj alebo na učiteľa, ktorý chce len plynulo odučiť hodinu). Pri vyučovaní slovenského jazyka sa všetky metódy uvedené vyššie dajú využiť. V nových učebniciach, napríklad šiesteho aj siedmeho ročníka, nájdeme často metódu diskusie, ktorá je samozrejme vedená učiteľom. Ak máme v triede vyšší počet žiakov, táto metóda je nevyhovujúca, pretože žiaci si myslia, že sa počas vyučovania iba rozprávajú. Žiaci zatiaľ nevedia sami posúdiť, že ide zo strany učiteľa o konštruktívny rozhovor. Vyjadrovanie vlastného názoru by malo byť učiteľom korigované vzhľadom na to, že tento „názorový boom“ , ak to tak môžem nazvať, nám prerastá cez hlavu z dôvodu, že žiaci sa učia na všetko vyjadriť svoj názor a to aj bez predchádzajúcej selekcie informácií. Najskôr by bolo potrebné naučiť žiakov vyjadrovať svoje názory a postrehy s ohľadom na to, či prinesú niečo nové do diskusie, pretože podľa mojich skúseností ich názory sú často skreslené aktuálnym stavom „módy“, ak počujú niekoho vyjadrovať sa vulgárne na adresu iných,považujú to za celkom prirodzené. Vyjadrenie názoru by malo predchádzať určité zisťovanie informácií, bohužiaľ, sa to nedarí.

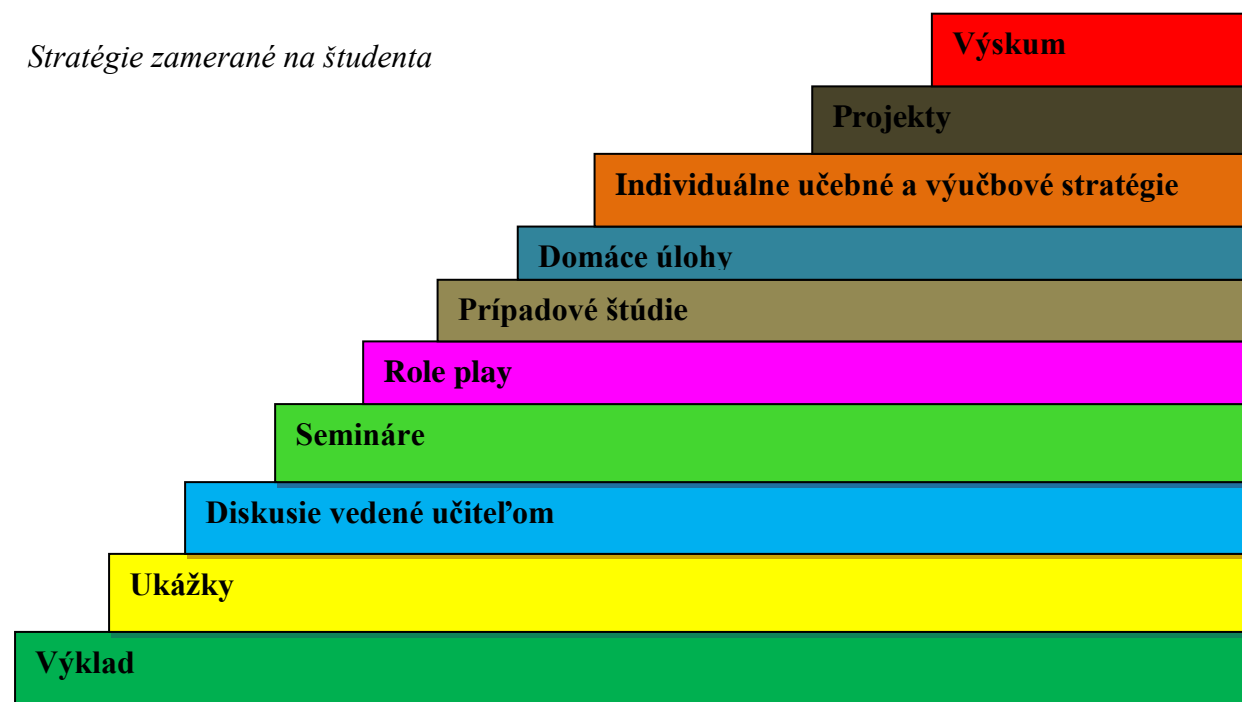

Deti majú právo na svoj názor nech je akokoľvek neokresaný a to spôsobuje napríklad aj mne ako učiteľke veľké problémy, pretože vysvetľovať žiakom, že k veci majú nesprávny postoj je obrovská strata času z hodiny, preto uprednostňujem práve hodiny zamerané na hru a na postavenie žiaka do roly, v ktorej môže konať v situácii, keď si to, čo hovorí, aj naozaj počas hodiny prežije. Podobné je to aj vtedy, keď diskusiu vedú žiaci medzi sebou a učiteľ je iba účastník, deti často sklznú do úplne inej témy. Myslím si, že namiesto diskusií, ktoré sa v učebniciach nachádzajú, by bolo možné využiť napríklad roll play. Aby žiaci neopisovali obrázok, ale konkrétne sa tým obrázkom aspoň na chvíľu stali. Pri učivách o komunikácii, ktoré majú žiaci v oboch ročníkoch, je vhodné použiť nahrávky, pretože učebnica, napríklad siedmeho ročníka pri učive o nespisovných slovách v súkromnej komunikácii, obsahuje dva listy, ktoré majú žiaci problém prečítať a správne si neuvedomia rôznorodosť nárečí. Takéto CD by malo byť súčasťou učebnice. V niektorých prípadoch, ak učiteľ vychádza len z učebnice, prípadne neučí tvorivo, si myslím, že úlohy pre žiakov sú často podobné. Väčšina nových tematických celkov začína motivačným rozhovorom, a to napríklad : Zamyslite sa..., Porozprávajte..., Opíšte, čo je na obrázku..., Prečítajte si..., Ako by ste odpovedali vy? Žiaci sa veľmi radi rozprávajú, ale pokiaľ je ich v triede viacero a niekto sa nedostane ku slovu, pretože váš čas na rozhovor sa minul, môže nastať problém. Myslím si tiež, že v učebnici chýba systém napríklad učivo o slovách v siedmom ročníku navrhujem, aby sa učilo zaradom najskôr nespisovné slová, potom rozdelenie slov podľa dobového výskytu. Žiaci tak získajú väčší prehľad a hlavne systém, ktorý je pre žiakov tejto vekovej kategórie veľmi dôležitý. To, že je učivo systematicky zaradené za sebou, neznamená, že sa nedá odučiť alternatívnymi metódami. Práve naopak, čím viac systémovosti majú žiaci v učebnici, tým viac sa učiteľ môže venovať alternatívnym metódam vyučovania. Cvičení v učebnici by mohlo byť viac práve na upevnenie učiva, aby boli žiaci potom pripravení zvládnuť testy v deviatom ročníku. Z vlastnej skúsenosti vyberám napríklad opakovanie z piateho ročníka, ktoré sa nachádza v učebnici pre šiesty ročník, konkrétne téma Ťažkosti s letom do vesmíru deti si kozmonauta vôbec nemusia predstavovať, ja som povedala žiakom, aby jedného z nich prezliekli za kozmonauta a robili rozhovor konkrétne s osobou. Hneď im to išlo lepšie, pretože sme sa dostali do konkrétnej situácie. Môžem spomenúť aj úspech v siedmom ročníku pri učive asertívna a efektívna komunikácia, hodinu pred týmto učivom som žiakom nedala domácu úlohu, pretože som ich chcela dostať do situácie, ktorá môže bežne nastať a chcela som im vysvetliť asertívnu komunikáciu. Na hodine som im v úvode tvrdila, že majú domácu úlohu

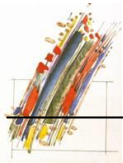
a nech si ju hneď vyberú, samozrejme, žiaci sa bránili. Slovné spojenia, ktoré použili, som napísala na jednu stranu tabule, a keď som im vysvetlila, aká je asertívna komunikácia, žiaci vymýšľali efektívnejšie aj slušnejšie ekvivalenty k tomu, čo povedali v úvode hodiny. Teraz, keď sa ich opýtam na domácu úlohu, prípadne aj na ich názor, vždy si spomenú, ako majú komunikovať. Práve preto si myslím, že dostať žiakov do situácie, je veľmi podnetné ako pre edukátora, tak aj pre edukanta. Pomocník zo Slovenského jazyka pre šiesty a siedmy ročník je vynikajúcou pomôckou, ktorá korešponduje s učivom. Deťom sa veľmi páči aj farebné vyhotovenie. Cvičenia sú primerané veku. Najviac mi však prekážajú výsledky, ktoré sa nachádzajú na posledných stranách, pretože žiaci vyhľadávajú správne riešenia skôr ako sa pustia do plnenia úlohy. Vo vyučovaní existujú rôzne stratégie a pokiaľ chceme vyučovať atraktívne pre žiakov, mali by sme sa práve na nich zamerať. V nasledujúcej pyramíde uvádzame stratégie, ktoré sú zamerané na učiteľa, ale aj na žiaka, pokiaľ je možné vhodnejšie by bolo, aby sme sa my ako učitelia nezamerali na seba, ale na potreby žiakov.

Tabuľka 2 Postup od vyučovacích metód zameraných na učiteľa k vyučovacím metódam zameraných na študenta (Salvageová, 1995, s. 75).

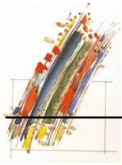

Stratégie zamerané na učiteľa

Zdroj: (Salvageová, 1995, s. 75)

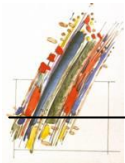

Škola má veľký význam pri získavaní skúseností, utváraní sebavedomia a rozvíjania tvorivosti. Tvorivosť je aktivita, ktorá prináša nové, spoločensky hodnotné produkty. Toto určenie tvorivosti je však všeobecno-psychologické. Z hľadiska vývinovej a pedagogickej psychológie produkty detí a žiakov nemusia mať ešte spoločenskú hodnotu. Stačí, keď sú nové, originálne, teda také, ktoré deti-tvorcovia pred tým ešte nevytvorili. Odborná psychologická literatúra uvádza, že tvorivý jedinec veci neprispôbuje, ale ich buduje, neučí sa len hotové fakty, ale ich nachádza respektíve objavuje. Jeho myslenie je nie len konvergentné, ale aj divergentné. Tvorivosť je podľa mnohých psychológov a my sa k nim pripájame, najvyšším prejavom ľudského intelektu (Way, 1967). Pri využívaní metód je vhodné dbať aj na vek žiakov. Machková (1980) vytvorila tabuľku, podľa ktorej je učiteľ schopný vybrať si metódou vzťahu k dramatickej hre.

Tabuľka vývinu dramatickej hry (Machková, 1980, s. 136 – 137)

	Psychika vo vzťahu k dramatickej hre		Vývoj hry	Dramatická hra a herectvo			
	predpoklady	prekážky		štádia charakterizácie	látka - dramaturgia	určujúci dramatického prejavu	typ súhm
predškolský vek od 3 rokov	<ul style="list-style-type: none"> - potreba poznávať svet v akcii - hra ako určujúca činnosť - vznik kooperácie - dopĺňanie medzier vo vedomostiach fantáziou - záľuba v rytme, motorickom prejave, hlasová experimentácia 	<ul style="list-style-type: none"> - neschopnosť analýzy - prostredie ako súhm jednotlivostí - nerozume vzťahom medzi ľuďmi - koordinácia svalov obmedzená na hrubé svalstvo 	<ul style="list-style-type: none"> - spontánna dramatická hra je činnosť určujúca - zmocňovanie sa hmotného sveta - amorfnosť 	<ul style="list-style-type: none"> - nevedomá, znaková - záujem o akciu <p>INTERNÁ HRA</p>	<ul style="list-style-type: none"> - zo života – nedramatické jednanie - z literatúry - rozprávka - hra folklórna 	<ul style="list-style-type: none"> VEREJNÉ VYSTÚPENIE NEPRICHÁDZA DO ÚVAHY 	<ul style="list-style-type: none"> - improvizácia - interná hra - neformálne predstavenie - ne iluzívny prejav - chudobné divadlo - autorské divadlo
pred-puberta 6-11 rokov	<ul style="list-style-type: none"> - širšie spoločenské kontakty - kooperácia - záujem o prostredie - rozvíjanie koordinácie jemného svalstva - ochota memorovať 	<ul style="list-style-type: none"> - konkrétnosť myslenia - subjektívizmus hodnotenia javov a ľudí - egocentrizmus - naivný nekritický objektívizmus - nezáujem o hlbšie príčiny javov - nepochopenie metafory - neschopnosť ovládať citové reakcie (do 8 rokov) - nerozlišovanie estetických hodnôt 	<ul style="list-style-type: none"> - spontánna dramatická hra - hra s pravidlami - hra konštruktívna - opakovateľnosť - činnosť pre činnosť - rozlišovanie hry a práce 	<ul style="list-style-type: none"> - nevedomá, znaková, typová prevažne <p>INTERNÁ HRA</p>	<ul style="list-style-type: none"> - námety bojové, tábornícke, spolkárske, romantika - rozprávka - dobrodružná literatúra - fantázia 	<ul style="list-style-type: none"> - znakový prejav - typový prejav - improvizácia - neformálne predstavenie - ne iluzívny prejav - autorské divadlo 	
puberta 11-15 rokov	<ul style="list-style-type: none"> - logické zapamätanie - objektívnosť - záujem o ľudskú psychiku - začiatok chápania metafory - sťaživosť - uvedomovanie si druhých ako subjektov - skepsa, samostatnosť, vlastný výklad 	<ul style="list-style-type: none"> - citové výkyvy - neprimeranosť vyjadrení - partie - izolovanosť vrstovníckej skupiny - vulgarizmy a neestetická reč - nechut' k memorovaniu - zábrany u neskúsených 	<ul style="list-style-type: none"> - zánik spontánnej dramatickej hry - hry bojové a hry na spolky - rozvoj chápania stavby a tvaru 	<ul style="list-style-type: none"> - typová až civilná <p>INTERNÁ HRA</p> <p>VEREJNÁ HRA</p>	<ul style="list-style-type: none"> - dobrodružné - vedeckofantastické - historické, báje - so súčasnosti - etická tematika - veľké ideály a osobnosti, epochy 	<ul style="list-style-type: none"> - predstavenie neformálne i formálne - improvizácia i interpretácia - prejav typový až civilný - ne iluzívne, chudobné divadlo - autorské divadlo i písaná hra 	
adolescencia 15-19 rokov	<ul style="list-style-type: none"> - vrcholenie inteligencie - prehľbovanie záujmu - odpor k dogmatizmu - práca pre spoločnosť - úsilie o presnosť výrazu - vedomá tvorba hodnôt - vrchol čitateľských záujmov - vznikanie talentu 	<ul style="list-style-type: none"> - obmedzený rozsah skúseností - nedostatok technickej vyspelosti - vyspelosť psychická a telesná v rozpore s nevyspelosťou spoločenskou - teoretizovanie, špekulatívnosť - výstrednosť - mála spontánnosť neskúsených 	<ul style="list-style-type: none"> - hry spoločenské a športové - vznik herectva 	<ul style="list-style-type: none"> - civilná autoštylizácia - všetky ostatné typy okrem psychologického herectva <p>VEREJNÁ HRA</p> <p>INTERNÁ HRA</p>	<ul style="list-style-type: none"> - bez obmedzení 	<ul style="list-style-type: none"> - predstavenie neformálne i formálne - improvizácia i interpretácia - všetky žánre s výnimkou iluzívneho psychologického divadla - prevažne chudobné divadlo, ne iluzívne - autorské divadlo i písaná dramatika 	
dospelosť	<ul style="list-style-type: none"> - dôveršenie psychologického a sociálneho vývoja - vznik talentu ako ucelenej sústavy schopností 	<ul style="list-style-type: none"> - u menej talentovaných a neskúsených zábrany, neuvolnenosť, nedostatok spontánnosti 	<ul style="list-style-type: none"> - hry spoločenské a športové - herectvo amatérske a profesionálne 	<ul style="list-style-type: none"> - netaľentovaní: ako predchádzajúce obdobia talentovaní: všetky druhy 	<ul style="list-style-type: none"> - bez obmedzení 	<ul style="list-style-type: none"> - bez obmedzení 	<ul style="list-style-type: none"> - interpretácia - verejné predstavenia formálne - profesionálne vybavenie

Literatúra

MACHKOVÁ, Eva.1980. *Základy dramatické výchovy*. Praha : SPN, 1980.157s. ISBN 14-582-80.

PETLÁK, Erich. 1997. *Všeobecná didaktika*. 1. vydanie. Bratislava : IRIS,1997. 270 s. ISBN 80-88778-49-2.

SALVAGEOVÁ. Jana. 1995. *Ošetrovatelstvo v akcii*. 1. vydanie. Bratislava : C.S.M, 1995. 111 s. ISBN 80-967081-2-0.

WAY, Brian. 1967. *Rozvoj osobnosti dramatickou improvizáci*. Praha : ISV, 1996. 218 s. ISBN 80-85866-16-1.

Kontaktná adresa

Mgr. Andrea Nevolná

Základná škola

Kukučínova, 480/ 6 962 12Detva

nevolnaa@gmail.com